

una anòmala i interessant alteració de la inicial.¹

Més al S. tenim la forma diminutiva *talpó*, que dona Chabàs (en el comentari al *Spill*, p. 321) com a normal val., i és la que ja hem vist en OPou. Això comença tot seguit al Sud del Maestrat: «Sempre tenis fam: tu deus tindre dins la panxa algun *talpó* que rosega» en una comèdia popular castellonenca, que em deixà copiar SzGozalvo el 1961. En persona anoto *talpóns* a la Vall d'Uixó (1961), Valls de Segó (1962) i a Sumacàrcer (on no sols li donen aquest sentit, sinó també el secundari de 'catxaps'); els lèxics, d'acord: «*talpó*: topo, animalejo semejante al ratón»: Ros, *Dicc.*, 1764, p. 219; Lamarca etc. Però més al Sud (com tan sovint passa) prepen la forma del cat. central: *tálp* a Alcoi (J. G. M., 1935).

D'altra banda en els Pirineus ha restat la forma femenina. Així ja a l'Alt Emp.: una *táupə* havia jo sentit a dir als parents i amics empordanesos, i fins era la forma que usava el meu pare, barceloní fill d'empordanesos (de Llers i Biure). Crec que això és general en tot el domini rossellonès: en tot cas *táupə* a Toluges (on hi ha el *Carrer de la Taupa* dins el poble); tirant cap a Cerdanya, desapareix la vocalització: a la Llaguna (entre Capcir i Cerd.) diuen *tálpəs* (1960). *Táupa*, pl. *táupes* és com ho vaig anotar a tots sis pobles de Cardós i Vall Ferrera, 1932-34. A la Vall de Boí, on se'n fan moltes en els prats, *táupes*, i del munt que el talp furga un *taupiné*: Taüll 1953, 1971, 1982, les *taupinères* Boí (1968); en fi, *táupes* també a Les Patüls (1957). En alt-arag. ja hem vist que és *tópo* a Bielsa; a Ansó distingeix del dels conreus, el talp de l'alta muntanya, que és més petit, i en diuen *ratón topero* (1966).

És coneguda la descendència en les altres llengües romàniques: gall. *toupa*, port. *toupeira*, cast. *topo*, oc.³⁵ ant. *talpa* ('taupe' i 'crevasse' PDPF), fr. *taupe*, it. *topo*, només és que aquest s'ha tornat 'ratolí'. En fi mossàr. *taupa* (PAlc. i cf. MzPi., *Orig.*, 155 i 577). En llatí clàssic era *talpa*, però amb la particularitat que tenia gènere masculí a desgrat de la terminació: això dona lloc d'una banda al pas al gènere femení, que és el valor que li dona Plini (xxx, 19) i d'altra banda la creació del masculí TALPUS en llatí vulgar: no es pot dir que sigui forma suposada, car figura així en diversos mss. de la crònica del gallo-romà Fredegari (S. VII) i en una glossa antiga traduint l'a.-al. ant. *scēro*, nom del talp en alt-al. antic (Schulze, *ZVgl. Sprfg.* xl, 406, n. 3).

El nom del talp apareix curiosament deformat en una frase comparativa, que tots usem, sense adonar-nos del sentit veritable del mot. Així com el talp és cèlebre per la seva ceguetat, també gràcies a la vida subterrània, on no li fan falta els sentits, passa igualment com a sord: *sord com una taupa* es degué dir primer, deformat després en *sord com una tàpia* (segurament ajudant-hi el fet que el femení *talpa* es va antitzar generalment, i així *taupa* deixava de tenir sentit, per al comú dels catalans). La prova és que en els dialectes italians es fa la mateixa comparació, però servant allà la seva forma correcta, o quasi: *sordo come*⁶⁰

na talpa es diu en parlars lombards de l'extrem NE. (punts 218 i 259 de l'ALS: o sigui prop de Brescia i arran de la frontera suïssa de Val Mustair=Münster), ja una mica deformat en altres parlars de més al SO. *sordo me na tapa, sorde minte na tapa* en els punts 41, 115, o sigui a la vall d'Antrona i al canton Ticino.²

El nom de 'talp' s'aplica per comparació a mals dolents i amagats que roseguen: *talpa* 'tumor a la nuca d'una bèstia' (AlcM, § 3), *talpària* 'abscess del pericrani' (c. 1500, Cauliac).

DERIV.: *Talpera* (*taup-*) 'cau de talps', 'gàbia per a talps' Vic 1444 (DAg.). També el masculí *tauper*. *Racó 'l topé* a Soses (al S. de Lleida), barranquet que deu pendre nom dels talps que hi ha (1964). El Dr. Alsina i Bofill observa que *tauper* no significa 'calmós, encongit' com diu AlcM i que tampoc no és just que s'usi a l'Emp. (on diuen *gallofo*); tampoc no li agrada «insegur» (*Dicc. de l'Acad. de Medic.*), sinó més aviat 'maldestre o inhàbil en caminar' (cosa que ell ha sentit a gent de la Garrotxa, CpTarr. i a barcelonins; jo no: no serien gent de fora, habitant a Bna.?). nota p. p. *Ann. Med. Acad. Ci. Mèd.* (LXVIII, 687). Sens dubte per comparació amb la vida del talp es pogué descabdellar el sentit de 'el qui va a les palpentes' > 'inhàbil en caminar', però és possible que s'hi combinés *paupa* (relacionat amb *palpentes*), mot que a Mall. significa això mateix; erròniament *talpó* que no figura més que en el detestable *dicc. de Salvat* (titular «La Bèrnia»). *Herba tæpèrə* 'estramoni' a Malgrat (1964), perquè allunya els talps (altrament cf. *torbatorta* a TORBAR); *talpa* «figura infernal», Lab. 1840, és la mateixa planta.

El clot del talp que a la Vall de Boí es diu *taupiner*, a Esterri de Cardós i Estaon és *taupinèra* (1934, igual que en el poble de Boí); per a *rata tauponera* o *rato topero*, V. supra. De la forma val. *talpó* es deriva *talponera* 'forat de talp', que ja figura en JRoig: «a l'hereter / qui --- terra mou, / ab jou e rella / --- / exada, pala, / son camp eguala, / fa-hi cavallons / --- / obre boqueres, / clou *talponeres*» (*Spill*, 14800, amb com. de Chabàs).

En parlar de la V. de Benasc *talponer* > *toponer* apareix amb la *p* sonoritzada i dissim. *o-o:* > *a-o:*, però com a nom del talp mateix: *tabonéro* en sing., *tabonés* en plural (1965), «els *tabonés* me fan mols carrerons al prau», Ferraz (99); segons Ballarín allí és això i també «topo» i fins «rata de agua» (potser mera improprietat); Rohlfs recull *taboné* en el cat. ribag. d'Espés (*Dicc. Pir. Arag.*) com que segons Elcock (*De qqs. affinités arag.-bearn*, 1r4) és *tauba* a Sallent de Gállego (i *taupa* en una localitat veïna), sembla que el canvi de -*p*- en -*b*- sigui resultat de la fluctuació a les altes valls aragoneses entre -*p*- i -*b*- intervocàliques, i entre -*b*- i -*p*- darrere certes sonants; i també pot ser que *taboner(o)* hagi sortit de **taubonero* amb eliminació de la *y* per dissimilació. Però m'inclino a creure que aquesta -*b*-, com la *d*- del Maestrat, és deguda a encruament amb el mot pre-romà que comento i documento a la nota 1.

Talpaire. *Talpària* (supra). *Talpejat*. *Talpinada*. *Tal-*